

І.С. КОЛОДІЙ
кандидат педагогічних наук
професор кафедри педагогіки та соціального управління
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
Н.В. КОЛОДІЙ
викладач кафедри української мови
ІСГН НУ ЛП
Інститут підприємництва та перспективних технологій

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНО ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Питання правового забезпечення соціальної роботи завжди актуальні, оскільки вони мають велике значення як для створення та розвитку організаційно-управлінських систем соціального захисту населення, так і для забезпечення гарантій якісного обслуговування одержувачів соціальних послуг, високого рівня соціальної роботи в цілому.

Соціальна робота за своєю суттю взаємопов'язана із державною соціальною політикою, політикою держави в галузі вищої освіти, реалізацією концепції прав людини, правовим регулюванням соціальної сфери, правовою культурою суспільства та соціальними умовами різних суспільних груп. Професійна діяльність фахівців із соціальної роботи залежать не тільки від суспільних установок, теоретичних моделей, принципів, професійної компетентності, а й від законодавчих норм. Загалом законодавство України забезпечує правовий статус соціальної роботи, створює правові умови для ефективної діяльності її фахівців.

Законодавчу, нормативно-правову основу соціальної роботи в Україні визначають правові документи, які умовно згруповані у п'ять груп відповідно до суб'єктів їх видання:

1. Регламентуючі, дорадчі документи світового співтовариства (акти, декларації, пакти, конвенції, рекомендації, резолюції ООН, ВООЗ, МОП, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та ін).
2. Внутрішньодержавні юридичні акти (Конституція та закони України, укази, розпорядження Президента України, постанови уряду України, накази, рішення колегій та інструкції Міністерства праці та соціальної політики, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я, Державного комітету у справах сім'ї та молоді та ін.).
3. Документи суб'єктів України, які забезпечують реалізацію законів на своїй території, виконання регіональних законоположень, виконання республіканських (Автономна Республіка Крим) нормативних законоположень з правом законодавчої ініціативи.
4. Документи муніципальних утворень (міські і сільські райони, мікрорайони (трудові колективи)).
5. Рішення, накази, розпорядження безпосередньо закладів та організацій.

Зокрема, до першої групи належать такі засадничі міжнародні документи, як Загальна декларація прав людини (ООН, 10 грудня 1948 р.), Міжнародний пакт про цивільні і політичні права (ООН, 19 грудня 1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (ООН, 19 грудня 1966 р.) та ін.

Так, у статті 22 Загальної декларації прав людини наголошується, що «кожен як член суспільства має право на соціальне забезпечення, а також на здійснення економічних, соціальних і культурних прав, необхідних для його гідності й вільного розвитку його особистості, за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до організації і ресурсів кожної держави».

У Декларації в систему економічних і соціальних прав і свобод людини включені: право кожної людини на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою

національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави (ст. 22); право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці, на захист від безробіття; право на рівну оплату за рівну працю; право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людині існування, її самої та її сім'ї, і, при необхідності, іншими засобами соціального забезпечення; право створювати профспілки і входити до них для захисту своїх інтересів (ст. 23); право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку (ст. 24); право кожного на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку загрози засобів до існування через незалежні від неї обставини (ст. 25).

У свою чергу, в Міжнародному пакті про цивільні і політичні права зазначається, що «держави, які беруть участь у пакті, беруть до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, властивої усім членам людської спільноти, і рівних і невід'ємних прав їх є основою волі, справедливості і загального світу». Відповідно до Пакту, закріплені в ньому певні фундаментальні права і свободи мають дотримуватися у будь-якій ситуації, навіть в умовах збройних конфліктів. З метою здійснення положень Пакту був створений Комітет ООН з прав людини.

У преамбулі Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права відзначається, що «права, проголошені в пакті, впливають з властивої людській особі гідності, а ідеал людської особи, вільної від страху та нужди, можна здійснити лише за наявності таких умов, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами». Конкретний їх перелік розпочинається з проголошення права на працю (ст. 6), права кожного на справедливі і сприятливі умови праці (ст. 7), право на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування (ст. 9), право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї (ст. 11), право кожної людини на освіту (ст. 13), право на участь у культурному житті, користування результатами наукового прогресу (ст. 15).

В Україні наявна законодавча база, яка складається із переліку нормативних актів, що регламентують соціальну роботу та захист населення. В основному законі – Конституції України, прийнятій 28 червня 1996 р., гарантуються основні права, свободи громадян та їх рівність перед законом.

Надзвичайно важливим для правової основи соціальної роботи є Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2017-ІІІ «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», згідно ст. 7 якого «державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються з метою визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначених Конституцією України, визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації, визначення та обґрунтування розмірів видатків Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери. У законі виділяються державні соціальні нормативи у сферах соціального, житлово-комунального, транспортного обслуговування, охорони здоров'я, освіти, культури, фізичної культури і спорту, побутового обслуговування, торгівлі, громадського харчування, а також соціальні гарантії забезпечення державних соціальних стандартів і нормативів, порядок визначення їх розмірів.

Основні засади державної політики щодо ветеранів праці та громадян похилого віку висвітлені у Законі України від 16 грудня 1993 р. № 3721-ХІІ «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку». Держава гарантує кожному ветерану праці та громадянину похилого віку належний рівень життя, задоволення різноманітних життєвих потреб, надання різних видів допомоги.

Напрямки соціального захисту інвалідів відображені в Законі України від 21 березня 1991 р. № 875-ХІІ «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». Діяльність держави щодо інва-

лідів виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їхніх потреб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посильній трудовій та громадській діяльності.

Закон України від 14.01 1998 р. № 16/98 «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» визначає поняття загальнообов'язкового державного соціального страхування, як система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Окремі закони визначають порядок державної соціальної допомоги різним категоріям громадян: «Про охорону дитинства» (2001р.), «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2000р.), «Про статус і соціальний захист громадян, що постраждали в результаті Чорнобильської катастрофи» (1991р.), «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» (2000р.), «Про основні принципи соціального захисту ветеранів праці й інших громадян літнього віку» (1993р.).

У 2001 р. в Україні прийнято Закон від 21 червня 2001 р. № 2558-14 «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», який регулює правове забезпечення соціальної роботи з дітьми та молоддю. У цьому законі дається визначення поняттю «фахівець із соціальної роботи», як «особа, яка має спеціальну освіту і здійснює соціальну роботу з різними категоріями дітей та молоді або відповідними соціальними групами на професійних або волонтерських засадах».

Закон України «Про соціальні послуги» (2019р.) визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, регулює порядок на отримання послуг, організацію, координацію роботи та контроль за наданням соціальних послуг.

У 2013 році була схвалена Указом Президента України Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка визначила мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти, в тому числі і в питаннях реалізації соціальних гарантій громадянам України.

Надзвичайно важливими сьогодні є закони України «Про освіту» (2017р.) та «Про вищу освіту» (2014р.), які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначають компетенцію державних органів, органів місцевого самоврядування у сфері освіти та освітніх закладів різних рівнів, видів та форм власності.

Таким чином, законодавство України становить певну базу соціальної роботи, забезпечує її правовий статус, створює правові умови для ефективного регулювання системи соціального захисту, соціальної допомоги і соціальної підтримки населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Парлам. вид-во, 2002. – 87 с.
2. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року № 1060-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, № 34, ст. 451.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року № 2984-III // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 20, ст. 134.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.
5. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.

6. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. *Соціальна робота* (теорія і практика). Навчальний посібник. – К.: ДСЗУ, 2007. – 341 с.
7. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; За заг. ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2003. – С. 52 – 61.
8. Соціальна робота: В 3 ч. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – Ч. I.: Основи соціальної роботи /Н.Б. Бондаренко, І.М. Грига, Н.В. Кабаченко та ін.; За ред. Т. Семигіної та І. Григи, 2004. – С. 82–104.
9. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: Теорія і практика. К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.
10. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України. – Київ: «Оріяни», 1999. – 502 с.